

Egészségföldrajzi kutatások Magyarországon – elméletek és irányzatok

Pál Viktor Ph.D. – Uzzoli Annamária Ph.D.

Tóth József Emlékkonferencia
Pécsi Tudományegyetem
2014. március 18.

Célkitűzések

Egészség-eltérések vs. Egészség-egyenlőtlenségek

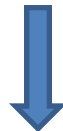
Egészség-egyenlőtlenségek meghatározó tényezői

Nemzetközi és hazai vizsgálati aspektusok

Diskurzuselemzés

Hazai és nemzetközi egészségföldrajzi kutatások

Elméleti súlypontok

Módszertani eszközök

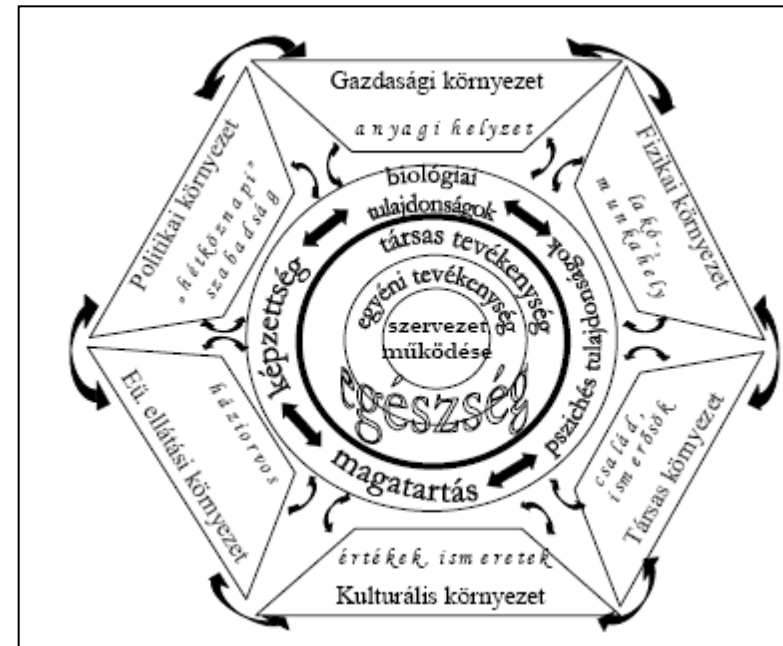
Jövőbeli lehetőségek: **útkeresés (?)**

Egészség-eltérések versus Egészség-egyenlőtlenségek

- Egészség-eltérések egy része független a társadalmi-gazdasági helyzettől (pl. Elstad, 2005; Pál – Tóth J. 2007; Whitehead 1992. stb.)
- **Igazságtalanság, méltánytalanság** – egészség-egyenlőtlenségek
- Meghatározó tényezői: **PROGRESS** (Oliver et al. 2008; Vitrai et al. 2008)

- **Place of Residence**
- **Race/Ethnicity**
- **Occupation**
- **Gender**
- **Religion**
- **Education**
- **Socio-economic status**
- **Social capital/Resources**

(Az OLEF 2000-ben alkalmazott egészségmodell.
Boros et al. 2002)

Diskurzus az egészség-egyenlőtlenségekről

Az egészség-egyenlőtlenségek értelmezésének irányzatai:

- **Kulturális/Behaviorista**
pl. életmód, egyéni kockázati tényezők, szocio-kulturális tényezők stb.
- **Pszicho-szociális**
pl. egészségmagatartás, stressz-faktorok, szubjektív egészség-értékelés
- **Materialista/Strukturalista**
pl. társadalmi-gazdasági helyzet, anyagiak, életkörülmények stb. – munkaerő-piaci pozíció
- **Neo-materialista**
pl. „hely” szerepe, társadalom strukturális viszonyai, élettörténeti kutatások stb.

[Források: pl. Bartley 2003; Daróczi-Kovács 2004; Graham 2007; Egedy-Uzzoli 2013; Hamilton-Bhatti 1996; Hyunen et al. 2005; Macintyre et al. 2002; Mackenbach et al. 2008; Marmot-Wilkinson 2006; Raphael 2008; Stronks et al. 1996, 1997; Townsend et al. 1992; Wilkinson 1996. stb.]

Az egészség-egyenlőtlenségek hazai vizsgálati aspektusai

- **Egészség-egyenlőtlenségek vizsgálata:**
  - Nagyjából részben mortalitási adatok alapján
  - Kisebber részben ellátási és igénybevéteai adatok alapján
- **Értelmezési irányzatok:**
  - Tudományterületenként eltérő hangsúlyok
  - „Kvázi” multidiszciplináris megközelítések
  - „Hely” szerepe elveszik...
- **Az egészségföldrajz gyakorlata:**
  - Elméleti előzmények vannak, de most erősödik az elméleti háttér
  - Kevesen, mégis sokan, más diszciplinákkal „szövetkezve” vizsgálják: elnevezések és értelmezések változnak
  - Gyakorlati alkalmazások: túlzottan kvantitatív

A hazai egészségföldrajzi kutatások

- **Meghatározó:** területi egyenlőtlenségek
  - egészség
  - egészségügy
- **Kevesebb téma** az egészségföldrajz „egyéb” irányzataiból
- Földrajzosok és „nem földrajzosok” az egészségföldrajzban
  - azonosságok és különbségek
  - a „határterületek” párbeszéde: előremutató diskurzus
- Főbb témák, megközelítések, módszerek

A földrajzon „kívül”

A földrajzon „belül”

A hazai egészségföldrajzi kutatások...

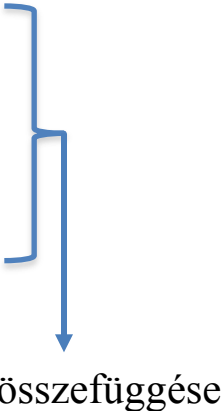
- Egészségföldrajzi kutatások a **földrajzon „kívül”**:
  - **Témák:**
    - területi különbségek
    - betegség-térképezés
    - egészségügyi humán erőforrás területisége, migrációja (pl. orvosmigráció)
    - környezetszennyezés
    - globális klímaváltozás } és egészségi állapot
  - **Módszerek, szemlélet:**
    - statisztikai elemzések
    - földrajz = térinformatika
    - cél: endémiák lokalizációja
  - **Lépték:** ország → ezen belül minél „finomabb” területi bontás

A hazai egészségföldrajzi kutatások...

- Egészségföldrajzi kutatások a **földrajzon „belül”**:
  - **Témák**: „mainstream” = területi különbségek! - ezen kívül (példák):
    - esélyegyenlőség, igazságosság
    - elérhetőség, szükséglet – igény – igénybevétel
    - életminőség (egészségi)
    - intézmények vonzásviszonyai
    - kapcsolati hálók
    - a reform hatásai
    - innovációk terjedése (pl. telemedicina), az üzleti szemlélet eltérései
    - periférikus térségek lokális egészség-problémái
    - kirekesztett társadalmi csoportok (pl. fogyatékkal élők, romák) egészsége
    - klímaváltozás
    - globális egészség
    - elméletek adaptációs lehetőségei
    - gazdasági válság és egészség
  - **Módszerek**:
    - kvantitatív (statisztikai másodelemzések, kérdőíves adatfelvételek)
    - kvalitatív (tartalomelemzés – pl. jogszabályok, weboldalak; interjúk)
  - **Léptékek**: ország – domináns, de eltolódás a lokalitás felé
- „Hiányzó” témák

Változások a nemzetközi egészségföldrajzban

- Irányzatai, **kutatási témái**:
    - relatíve kevés változás
    - kötődés az elméleti változásokhoz
  - Elméleti, **szemléleti átalakulás**:
    - a társadalomföldrajzban végbemenő folyamatok követése
    - minden irányzat érintett
    - viták
    - elemei:
      - a kulturális fordulat hatása: orvosföldrajz → egészségföldrajz
      - a társadalomelméletek meghatározóvá válása
      - a kritikai földrajzi megközelítés terjedése a kérdésfelvetésben
      - a „lépték-problematika” megjelenése
  - Változások a **módszerekben**:
    - kvantitatív elemzéseknél: elméleti háttér erősödése
    - kvalitatív módszerek előtérbe kerülése
    - erősödő térinformatikai támogatás
-
- ezek összefüggése

Konklúziók: hogyan tovább?

- **Az egészségföldrajz eddigi fő iránya: társadalmi tömegjelenség**

- Kérdések:

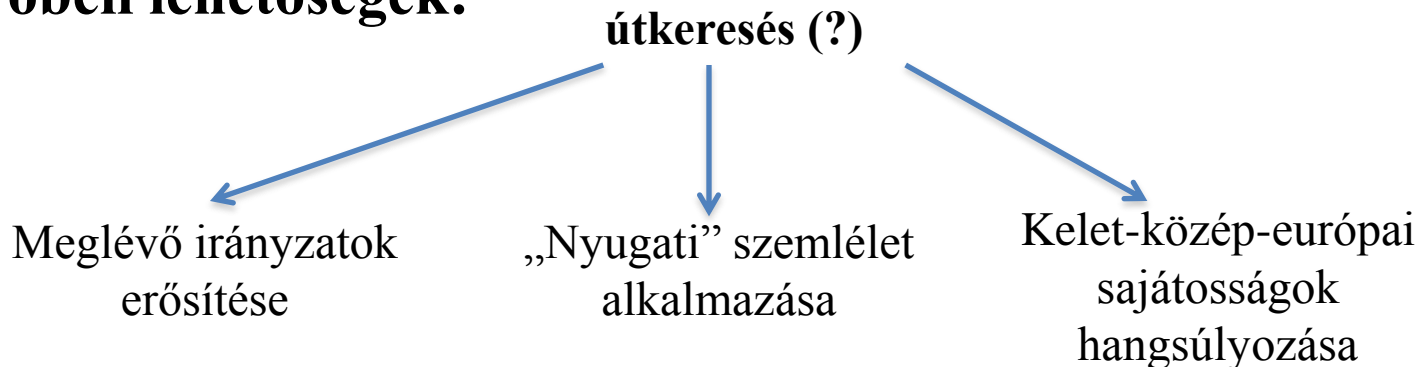
- Jól kihasználtak-e lehetőségek?
- Nyerhetők-e újabb információk?
- Érdemes-e itt tartani a hangsúlyt? → érvek ↔ ellenérvek

- **Az egészségföldrajz újabban megjelenő témái**

- Kérdések:

- Képesek leszünk-e az adaptációra?
- Módszertani megújulás?
- „Léptékváltás”?
- Fenntartja-e a „nem földrajzosok” érdeklődését?

- **Jövőbeli lehetőségek:**

Köszönjük a figyelmet!

Irodalom

- Akhtar, R.-Izhar, N. ed. (2010): Global Medical geography. RAWAT Publications, Jaipur-New Delhi
- Anthamatten, P.-Hazen, H. (2011): An Introduction to the Geography of Health. Routledge, London-New York
- Bartley, M. (2003): Understanding Health Inequalities. Polity Press, Oxford.
- Boros J.-Németh R.-Vitrai J. (2002): Országos Lakossági Egészségfelmérés 2000 – Kutatási Jelentés. www.oefi.hu
- Raphael, D. (2008): Introduction to the social determinants of health. In: D., Raphael (Ed.): Social Determinants of Health: Canadian Perspectives. Canadian Scholars' Press, Toronto.
- Daróczy E.-Kovács K. (2001): Hallozási viszonyok az ezredfordulón: társadalmi és földrajzi választóvonalak. KSH, Bp.
- Egedy T.-Uzzoli A. (2013): Impact of the Economic Crisis on Spatial Processes of Health Inequalities in Hungary – Cities as the Keys for Survival? (in print)
- Ember I.-Pál V.-Tóth J. (2013): Egészségföldrajz. Medicina Könyvkiadó, Budapest
- Elstad, J. I. (2005): The psycho-social perspective on social inequalities in health. In: M. Bartley, D.-Blane, G.-Smith, D. (Eds): The Sociology of Health Inequalities. Blackwell Publishers, Oxford.
- Graham, H. (2007): Unequal Lives: Health and Socioeconomic Inequalities. Open University Press, New York.
- Hamilton, N.-Bhatti, T. (1996). Population Health Promotion: An Integrated Model of Population Health and Health Promotion. Health Promotion Development Division. Working paper. Canadian Federal Government Health Promotion Development Division. (<http://www.courseweb.uottawa.ca/pop8910/Outline/Models/Hamilton-Bhatti.htm>)
- Huynen, M.-Martens, P.-Hilderink, H. (2005): The health impacts of globalisation: a conceptual framework. Globalization and Health. (<http://www.globalizationandhealth.com/content/1/1/14>)
- Macintyre, S.-Ellaway, A.-Cummins, S. (2002): Place effects on health: How can we conceptualise, operationalise and measure them? (Conference Paper). Social Science and Medicine, 2002/55.
- Mackenbach, J. P.-Stirbu, I.-Roskam, A. J. R.-Schaap, M. M.-Menvielle, G.-Leinsalu, M.-Kunst, A. E. (2008): Socioeconomic inequalities in health in 22 European countries. New England Journal of Medicine, 358, 23.
- Marmot, M. G.-Wilkinson, R. G. (2006): Social determinants of health. Oxford University Press, Oxford-London.
- Oliver, S.-Kavanagh, J.-Caird, J.-Lorenc, T.-Oliver, K.-Harden, A.-Thomas, J., Greaves, A.-Oakley, A. (2008): Health promotion, inequalities and young people's health. A systematic review of research. EPPI-Center Report No. 1611. London. (<http://eppi.ioe.ac.uk/cms/LinkClick.aspx?fileticket=mVu6mYHcwc%3D&tabid=2410>)
- Pál V.-Tóth J. (2007): Egészségföldrajz. Lomart Kiadó, Pécs-Gyula.
- Shaw, M.-Dorling, D.-Mitchell, R. (2002): Health, Place and Society. Pearson Education, Essex
- Stronks, K.-Dike van de Mheen, H.-Casper W.N.-Looman, C. W. N.-Mackenbach, J. P. (1996): Behavioural and structural factors in the explanation of socio-economic inequalities in health: an empirical analysis. Sociology of Health & Illness, 18, 5.
- Townsend, P., Davidson, N., & Whitehead, M. (Eds.). (1992): Inequalities in Health: the Black Report and the Health Divide. Penguin, New York.
- Whitehead, M. (1992): The health divide. In: Townsend, P., Davidson, N.-Whitehead, M. (Eds.) (1992). Inequalities in Health: the Black Report and the Health Divide. Penguin, New York.
- Wilkinson, R. G. (1996): Unhealthy Societies: The Affliction of Inequality. Routledge, London.
- Vitrai J.-Hermann D.-Kabos S.-Kaposvári Cs.-Lów A.-Páthy Á.-Várhalmi Z.(2008): Egészség-egyenlőtlenségek Magyarországon. (<http://www.egeszsegmonitor.hu/dok/Egeszseg-egyenlotlensegek%20Magyarorszag.pdf>)